

Avauksia rytmien filosofiaan

LEFEBVRE, HENRI (2004). *Rhythmanalysis. Space, time and everyday life*. 112 s. Continuum, Lontoo.

Henri Lefebvre tunnetaan arjen filosofina ja maantieteilijöitäkin innoittaneena sosiaalisen tilan teoreetikkona. Hänen 1920-luvun puolivälistä 1990-luvun alkuvuosiin ulottuneesta ja erinomaisen monisäikeisestä tuotannostaan on käännetty viime vuosina englanniksi useita teoksia. Ehtymättömältä vaikuttaa myös tutkijoiden innostus hänen ajatustensa esittelyyn ja uudelleentulkintoihin (esim. Shields 1999; Elden 2001; Enrikin & Berdoylay 2005; Simonsen 2005). Yhä selvemmäksi on käynyt samalla se, että yhteiskuntamaantieteilijöiden 1980- ja 1990-luvuilla piirtämä, lähinnä *Production of space* -teokseen (1991) perustunut kuva Lefebvrestä suurena tilateorian apostolina edustaa vain yhtä säiettä hänen tuotannossaan.

Rhythmanalysis-teoksen yhdessä Gerald Mooren kanssa kääntänyt Stuart Elden toteaa johdannossaan, että ajallisuuden ja erityisesti historiallisen ulottuvuuden laiminlyöminen osana Lefebvren tuotantoa on tämän ideoiden ”vakavaa väärin lukemista” (s. ix). Omaperäistä, Nietzscheiltä vaikutteita saanutta humanistista marxismia edustanut ranskalaisfilosofi lähestyi yhteiskunnallista aikaa ja tilaa suhteessa toisiinsa määrittävinä kategorioina (epäroimatta rinnastaa tätä lähestymistapaa einsteiniläisen suhteellisuusteorian kumouksellisuuteen luonnon-tieteissä). Lefebvren viimeisiin elinvuosiin ajoittuneessa rytmianalyysissä oli kyse yhteiskunnallisen elämän ja kehollisuuden rytmieihin ja ajallisuuteen keskittyneestä ponnistuksesta, jonka tarkoituksena oli täydentää tilan tuottamista koskevia teoretisoineja.

Rhythmanalysis on filosofin kuoleman jälkeisenä vuonna 1992 ranskaksi ilmestynyt kirjanen, jonka englanninnoksen loppuun on liitetty kaksi Lefebvren yhdessä viimeisen vaimonsa Catherine Régulierin kanssa julkaisemaa esseettä 1980-luvun puolivälistä. Teos alkaa suurelliselta kuulostavalta tavoitteella perustaa rytmien analysointiin keskittyvä ”tiede, uusi tiedon kenttä, käytännöllisin seuraamuksineen” (s. 3). Ensimmäisen luvun melko raskaaseen dialektiseen käsiteanalyysiin voi 1800- ja 1900-lukujen klassisiin filosofeihin perehtymättömällä lukijalla olla vaikeuksia saada otetta. Ehkä tärkein ajatus on se, etteivät rytmit ja rytmikkyys edusta yhteiskunnan kehityksessä ja eri elämänalueilla pelkkää syklistä toistoa

tai lineaarista etenemistä, vaan niitä sekoittavaa ”monirytmisyyttä”, laadullisia eroja tuottavaa ilmiökokonaisuutta. Lefebvre arvostelee muun muassa musiikin harrastajien tapaa redusoida rytmi pelkäksi tahdin laskemiseksi. Lupaavasta alusta huolimatta luku on kuitenkin enemmän monipolvinen kokoelma ideanalkuja kuin johdonmukainen johdatus kirjan varsinaiseen teemaan. Lefebvren käsiteanalyysi etenee rakentaen kytköksiä erinäisiin filosofian peruskysymyksiin, mutta itse rytmien maailmaa jäsentävä viitekehys jää hataranolaiseksi.

Seuraavissa luvuissa ote on käytännönläheisempi ja rytmisyyden monenkirjavia ilmenemismuotoja havainnoidessa ajoittain jopa runollinen. Toisessa luvussa Lefebvre piirtää ”alustavan muotokuvan” poikkeusteellisesti rytmien tutkijasta. ”Rytmianalyytikolle” mikään ei ole liikkumatonta, vaan hän jäljittää rytmejä kaikkialla ja kaikilla aisteillaan, olivatpa nämä hitaita (kivet, muurit tai puut) tai nopeita (hyönteisen siiveniskut) suhteessa oman biologisen kehomme rytmieihin. Vaikkapa ”aamun ja illan, auringonpaisteen ja pimeyden, sateen ja hienon sään tuoksut” (s. 21) voivat olla tutkijalle jälkiä, joiden kautta hän tunnistaa rytmejä ympärillään. Kolmannessa, hieman poikkeavana käännoksenä aiemmin julkaistussa esseessä Lefebvre tarkkailee kaupunkielämän rytmejä ja niiden vaihdoksia parvekkeeltaan Pariisin Pompidou-keskuksen lähistöllä (ks. Lefebvre 1996). Mainittakoon, että myös Suomesta, Ruotsista ja muista ”kaukaisista maista” tulleiden automatkailijoiden pysäköimisongelmat (s. 29) tulevat huomioiduksi osana Pariisin monirytmisyyttä.

Neljäs luku sisältää ”foucaultmaisia” huomioita rytmien opettamisesta ja omaksumisesta osana kasvatusta. Lefebvre korostaa muun muassa ”luonnollisten” rytmien jäämistä sosiaalisesti omaksuttujen toimintatapojen varjoon ja sitä, kuinka yksilöiden kouluminen yhteisönsä jäseniksi poikkeaa sukupuolten välillä. Viides luku esittelee oivallisen ajatuksen analysoida tiedotusvälineiden rytmittämää arkipäivää. Sen sijaan seuraava luku, joka edustaa filosofista analyysia ajan ja ajankäytön manipuloinnista kapitalistisissa nyky-yhteiskunnissa, ei nähdäkseen kovin konkreettisia suuntaviivoja nykytutkijoille tarjota. Seitsemännessä luvussa Lefebvre palaa musiikin teoriaan rytmien näkökulmasta, muun muassa kuulujen filosofien Nietzschen, Schopenhauerin ja Bergsonin inspiroimana.

Yhteisissä esseissään Lefebvre ja Régulier esittelevät rytmianalyysin olennaisia kysymyksiä ja pohtivat sosiaalisen ajan erityispiirteitä Välimeren alueen kaupungeissa. Modernisaation ja tilan tuottamisen lefebvreläisiin teoretisointeihin perehtyneelle analyysi on monessa kohtaa hyvin tutunoloista. Abstraktin, kvantifioidun (kello)ajan voittokulku on merkinnyt yhtäältä arjen käytäntöjen yhdenmukaistumista, toisaalta ajan pirstaloitumista eriytyneisiin lohkoihin (kuten palkkatyön, liikkumisen, perhe-elämän ja viihtymisen aikaan). Elämänrytmin kiihtymistä osoittavat päiväajan ehtyminen (monien työhön ja vapaa-aikaan liittyvien toimintojen siirtyminen yöhön) ja perinteisesti levolle ja hartaudelle pyhitetyn viikonlopun vaihtuminen ”lauantai-illan huumaksi” (s. 74). Haastavaksi rytmien tutkimisen tekee kirjoittajien mukaan se, että ihmiset huomaavat useimmat elämäänsä säätelevät rytmit vain silloin, kun jokin seikka (esimerkiksi työttömyys, uni- ja syömishäiriöt tai rakastuminen!) ravistelee arjenjuoksun tavanomaisia aikatauluja ja normeja.

Lefebvren ja Régulierin huomiot sosiaalisen ajan jäsentymisestä Välimeren rannikkokaupungeissa ovat niin ikään kiinnostavia. Toisin kuin yhtenäisen kansalaisyhteiskunnan perinteelle rakentuvissa länsi- ja pohjois-eurooppalaisissa kaupungeissa, alueella on kasvettu vuosituhansien ajan erilaisten kielten, kulttuurien, sosiaalisten ryhmien ja näille ominaisten rytmien rinnakkaisuuteen. Modernin matkailun (jota kirjoittajat pitävät historiallisten valloitusretkien omalaatuisena jatkeena) kannalta kiinnostava ristiriita onkin, että alueen kulttuurinen vetovoima ja elävyys näyttävät perustuvan yhdenmukaistumista vastustavien perinteiden vahvaan asemaan.

Kuten Lefebvre itsekin tunnustaa, hänen dialektinen lähestymistapansa on taipuvainen ”täyttämään [...] sivuja niin monilla kysymyksillä ja vain harvoilla vastauksilla” (s. 37). Näkisin silti *Rhythmanalysis*-teoksen hyödyllisenä inspiraatiolähteenä, joka avaa uudentyypisiä näköaloja yhteiskuntien, kaupunkien ja yksilöiden arjen pohti-

miseen. Lefebvren vaikeasti koulukuntaluokitteluihin sovitettavia ideoita ovat toistaiseksi soveltaneet etupäässä kriittisen maantieteen sekä kulttuurin ja taiteen tutkijat, mutta rytmien maailmaan soisin muidenkin ennakkoluulottomasti tarttuvan. Huomionarvoista on, että Lefebvre korostaa myös rytmianalyysin terapeuttista puolta ja sitä, kuinka ”epärytmyisyys” merkitsee yksilöiden ja yhteisöjen kannalta patologista olotilaa. Vaikka kirja ei ylläkään syvällisyydessään ja terävyydessään Lefebvren parhaiden teosten tasolle, sen arvo on ennen kaikkea teoreettisissa avauksissa ja tuoreutensa säilyttäneissä empiirisissä tutkimusideoissa.

KIRJALLISUUS

- Elden, S. (2001). Politics, philosophy, geography: Henri Lefebvre in Anglo-American scholarship. *Antipode* 33: 5, 809–825.
- Entrikin, N. & J. Berdoylay (2005). The pyrenees as place: Lefebvre as guide. *Progress in Human Geography* 29: 2, 129–147.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. 454 s. Blackwell, Oxford.
- Lefebvre, H. (1996). Seen from the window. *Teoksessa* Lefebvre, H.: *Writings on cities*, 219–227. Blackwell, Oxford.
- Shields, R. (1999). *Lefebvre, love and struggle*. 225 s. Routledge, Lontoo.
- Simonsen, K. (2005). Bodies, sensations, space and time: contribution from Henri Lefebvre. *Geografiska Annaler B* 87: 1, 1–14.

JANI VUOLTEENAHO
Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto